

PRAHA
ROZKOŠE ZAHRADA

EDICE JITRO

MATĚJ BARTYS PRAHA ROZKOŠE ZAHRADA

Kříže

**Pod potoký Svod vsazená,
Bílá y Zjerwená/
Aneb:**

Swatý

Jan Seepomucký,

**Pod Spůsobem Kříže
Spasitelnau Wodau Nesmrtnosti
Zawlažené /**

**Ponžjenau Neminnosti Bělo - Skwělé /
Horlitwau Laskau / gať k Bohu / tať k Bližnjmu Milo: Zjerwené /
W Kralowškém Nowém Městě Pražškém / blíž Emmauzu / w Za-
hradě / a w nj / ke Etj a Chwále Jeho založené Kaply /
Wubec:**

Na Stalce,

**Ob Weleslawného Bratrstwa Swato - JANEKHO
SMY - Denní SLAWnosti SWato - SLassení V Ctěne/
W ponžjené Chwalozřeci nábožným Cztitelům SWATO - JANEM
Předstaweny**

**Ob
Kněze Matěge Bartysa / Sw. a Wenhradního Řádu Cistercienského /
w Kralowškém Kláštře Nynblahoslawenégšj Panny Marie na Welle-
hradě Professa / w Slawně Arch Biskupské Koleai Pražské v Sm. Rog-
těcha Sm. Pisma Professora /**

**We Cerem Swato: BDenl. Swato: SLAWného WstaVpení
KRYStoWo, GejlssoWého**

CUM APPROBATIONE SUPERIORUM.

Wynšleno w Praze / u Matěge Doana Zogra Arch: Biskupštyho Impresora.

MATĚJ BARTYS

PRAHA

ROZKOŠE ZAHRADA

KÁZÁNÍ SVATOJANSKÉ

Z barokového tisku vydal a poznámkami opatřil

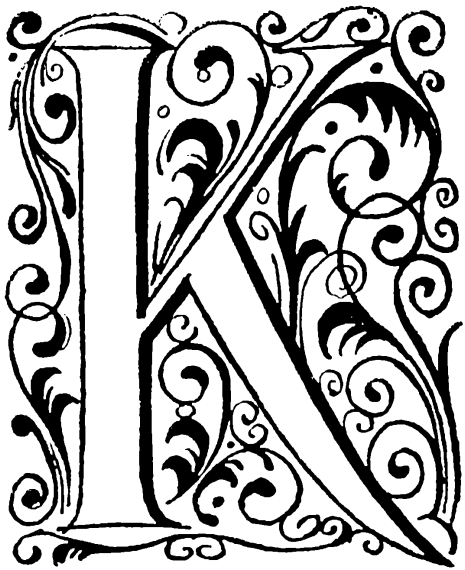
VILÉM BITNAR

Edice Jitra *PRAHA MCMXL*

QUASI ROSA PLANTATA SUPER RIVOS AQUARUM.

Jako růže vsazená nad potoky vod.

Sirach XXXIX

DY bych já měl Prahu vyobraziti, sotva bych dokonalejší natrefil penzlík k takovému vyobrazení, nežli může býti ono holubice nebeské péro, aneb Du-cha Svatého nástroj, prorocký jazyk v Babyloně prorokující o Jeruzalemě, a v duchovním smyslu o svatosvaté církvi křesťansko katolické, kterýmžto mezi jinýma tajemství plnýma slovy, tato čtu zaznamenaná: **TERRA ILLA INCULTA, FACTA EST UT HORTUS VOLUPTATIS**, *země ona nepracovaná, učiněna jest jako zahrada rozkoše 1)*. Pravý obraz Prahy, kterážto před tím od roku 723, v kterým začátek svůj vzala, až do roku 864, v kterým prvního vůdce křesťanského, Bořivoje, nabyla, očekávaná jest byla, **UT FACERET UVAS**, *aby vydala hrozny 2)*, zatím ona jakožto **TERRA INCULTA**, *země nepracovaná*, **FECIT LABRUSCAS**, *vydala plané víno*, aneb podle výkladu **SYMACHA, ACERBAS ET IMPERFECTAS UVAS**, *trpké a nedokonalé hrozny*, a podle výkladu Sedmdesáti Vykladatelův, **SPINAS**, *pravé trní*, na místě vinných ratolestí a hroznův, plodíce totižto syny modloslužebné, místo věrných Boha pravého ctitelův a synův božích. A takovým způsobem, právě jako zlořečená země prvního otce našeho, vydávající **SPINAS ET TRIBULOS**, *trní a hloží 3)*, pohanským bludem zapletené, urputnými života nepořádného mravy pichlavé, místo kvítí stvořeného v ráji běloskvělé nevinosti a libovonných ctností, plané a právě nedokonalé ratolesti, trpké a náramně odporné víno nesoucí, kterýchžto **UVA EORUM, UVA FELLIS ET BOTRI AMARISSIMI**, *hrozen jejich, hrozen žluči a víno nejhořčejší 4)*, a jedním slovem, oné ratolesti ne-

užitečné a ničemné, poněvadž od kmenu rozdělené, o kterých sama Pravda věčná dává se slyšeti u Svatého Jana, řkoucí: OMNEM PALMITEM, IN ME NON FERENTEM FRUCTUM, TOLLET EUM, *každou ratolest, kteráž ve mně nenese ovoce, odřeže ji 5)*, totižto vinař nebeský, a brzy na to dokládající: SI QUIS IN ME NON MANSERIT, MITTETUR FORAS, SICUT PALMES ET ARESCET ET COLLIGENT EUM ET IN IGNEM MITTENT, *nezůstane-li kdo ve mně, vyvržen bude ven, jako ratolest a uschneť a zeberou jej a na oheň uvrhnou 6)*.

Taková někdy byla země pražská, takovým pučela kvítím, takové vydávala ovoce. Ale potom, když Léta Páně 856 onen PATER-FAMILIAS, aneb *hospodář*, o kterým jednorozený Syn jeho, Vykupitel a Spasitel náš, praví: PATER MEUS AGRICOLA EST, *otec můj vinař jest 8)*, který totižto EXIIT CONDUCERE OPERARIOS IN VINEAM SUAM, *vyšel, aby najal dělníky na vinici svou, zbudil v Constantinopoli svaté apoštoly naše, české a moravské, Crhu a Strachotu, výborné dělníky nebeské zahrady, aneb vinice božské, a na to skrze ně Léta Páně 864 výše jmenovaný kníže pražský spolu s manželkou svou v hlavním toho času městě moravským Velehradě svatý křest jest přijal a v samo spasitedlné víře křesťanské utvrzen byl, a hlavy své příklad následovali oudové, TERRA ILLA DESERTA ET INCULTA, *země ta před tím spuštěná a nepracovaná 9)*, krajina totižto pražská, FACTA EST UT HORTUS VOLUPTATIS, *učiněna jest jako zahrada rozkoše, QUASI HORTUS IRRIGUUS, jako zahrada temeništná 10)*, aneb zavlažená, QUASI VINEA ELECTA, *jako vinice výborná 11)*: ne již více na oným kořenu prachnivým štěpovaná, o kterém Žalm stotřináctý SIMULACRA GENTIUM, ARGENTUM ET AURUM, OPERA MANUUM HOMINUM, *modly pohanské stříbro a zlato, díla rukou lidských 12)*, nýbrž na oným kořenu čers-*

tvým a jadrným ujatá, kterýžto NEQUE AERUGO, NEQUE TINEA DEMOLITUR, *ani rez ani mol nekazí* 13), o kterém Žalm patnáctý NON DABIS SANCTUM TUUM VIDERE CORRUPTIONEM, *nedáš svatému tvému viděti porušení* 14), na jedinkém slově, ale které s hlasem nehýne, jako lidské, nýbrž MANET IN AETERNUM, *zůstává na věky* 15), na oným totižto slově, o kterém Miláček jeho dává se slyšeti v oných slověch: IN PRINCIPIO ERAT VERBUM ET VERBUM ERAT APUD DEUM ET DEUS ERAT VERBUM, *na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo* 16), a následovně na kořenu onoho květu, za který ono Slovo věčně samo sebe vydává v Písních Šalomounových v osobě ženicha prozpěvující: EGO FLOS CAMPI ET LILIUM CONVALLIUM, *já květ polní a lilium v oudolí* 17), a spolu také na kořenu onoho kmenu, za který také ono Slovo vtělené samo sebe nám představuje u Miláčka svého řkouce: EGO SUM VITIS VERA, *já jsem vinný kmen pravý* 18), a odtud napomíná: MANETE IN ME, ET EGO IN VOBIS, *zůstaňtež ve mně a já v vás: poněvadž totižto SICUT PALMES NON POTEST FERRE FRUCTUM A SEMETIPSO, NISI MANSERIT IN VITE, slova jsou toho Slova věčného, a pravého kmenu vinného, SIC NEC VOS NISI IN ME MANSERITIS, jakož ratolest nemůže nésti ovoce sama od sebe, neostane-li při kmenu, též i vy, jedině leč zůstanete ve mně* 19). A jakožto ten, skrze kterého OMNIA FACTA SUNT ET SINE IPSO FACTUM EST NIHIL, *všecky věci učiněny jsou, totižto skrze to všemohoucí Slovo, a bez něho nic není učiněno* 20), patrnou dává příčinu svého napomenutí a vyrčeného mezi sebou a kmenem podobenství zjevně řkoucí: QUIA SINE ME NIHIL POTESTIS FACERE, *nebo beze mne nic nemůžete učiniti*. Na kterémžto kořenu štěpovaná Praha, jakožto pravá zahrada, spasitedlnou vodou svatého křtu pokro-

pená a nebeskou právě rosou božských milostí zavlažená, může se honositi a říci: FLORES MEI, FRUCTUS HONORIS ET HONESTATIS, *kvítí mé, ovoce cti a poctivosti* 21), FRUCTUS MULTUS, *ovoce mnohé* 22). Jedním slovem na tom kořenu ujatá Praha učiněna jest v pravdě HORTUS DELICLIARUM, jak ji nazývá PATER PATRIAE aneb Otec vlasti, císař Karel, toho jména Šestý, IN QUO REGES DELICLIARENTUR, *pravá rozkoší zahrada, v které by sobě oblibovali králové* 23). Víc pravím, FACTA EST UT HORTUS VOLUPTATIS, *učiněna jest jako zahrada rozkoše* 24), v které oblibuje sobě REX REGUM ET DOMINUS DOMINANTIUM, *král králův a pán pánův* 25), a do které v způsobu ženicha laskavými slovy zůve duši křesťanskou, jakožto milou nevěstu svou, řka: VENI IN HORTUM MEUM, SOROR MEA SPONSA, *pojdiž do zahrady mé, sestro má choti* 26), předstírajíc květné země spanilost: FLORES APPARUERUNT IN TERRA NOSTRA, *kvítí ukázalo se na zemi naší* 27), a vykládajíc vonných vinic líbeznost: VINAЕ FLORENTES DEDERUNT ODOREM SUUM, *vinice rozkvětlé vydaly vůni svou*.

V této zahradě spatřuji já první, a hned tak říkáje u prahu vyrostlý kvítek spanilý a líbezný, prvního knížete křesťanského v Praze, od prahu při svém počátku tak řečené, první kněžnu křesťanskou a první svatou, jak jménem Lidmilu, tak skutkem Bohu i lidem milou: kterážto po přijatém křtu svatém, jakožto spanilý květ dobře zavlažený všelikých ctností líbeznou vůni vydávala, obzvláště pak v té ctnosti, v které nebeskému Otci svému a spolu také našemu, Syn boží chce nás míti podobné, řkoucí: ESTOTE MISERICORDES, SICUT ET PATER VESTER MISERICORS EST, *buďte milosrdní, jakož i Otec váš milosrdný jest* 28), se cvičila, tak že MATER PAUPERUM, *matka chudého lidu*, byla jest nazvaná. Spanilost a líbeznost tohoto květu ona potvr-

díla ruka, která svatou Lidmilu na onym kořenu nikdy nepráchnícím, nýbrž vždycky čerstvým a jadrným, jemu to nedala *VIDERE CORRUPTIONEM*, *viděti žádného porušení* 29), hluboce vkořeněnou zachovávala, jak v ctnostným životě celistvou, tak po svaté smrti, pro ctnostný život podstoupené, neporušenou. Pravý *amaranthus*, aneb v jazyku českém *květ milosti*, kterýžto květ té jest vlastnosti, že vodou zavlažený novou dostává čerstvost a stálou zachovává jadrnost, a odtud dle vlastnosti jeho následující dává se jemu nápis:

NUNQUAM LANGVESCIT!

Nikdy neuvadne,
ani v zkázu padne!

Sotva od dveří této zahrady odcházím,
na druhý kvítek rozkošný přicházím,
anobř u dveří právě takový nacházím,

někdy boleslavských, nyní pražských, svaté báby Lidmily svatého vnučka Václava: kterýžto nejenom zdědil od svaté báby své celou vůni všelikých ctností, nýbrž mnohem hojněji rozmnožil ji:

pravé lilium cherubínské čistoty,
pravá růže serafínské lásky,
konvalinka bělosněžná nevinosti,
fialka modrokrásná poníženosti,
majoránka silnovonná horlivé vroucnosti,

a jedním slovem: celá kytka všelikého kvítí roztomilou vydávajícího vůni všelikých ctností. Darma, jak bohaprázdná nevěsta Draho-

míra bohabojnou švegruši svou Lidmilu, tak nelidský bratr, nedaleko od stromu jablko, nelidské matce své Drahomíře podobný syn Boleslav, nevinného bratra svého Václava vynasnažovali se zahubiti: která svatou Lidmilu, ta ruka božská svatého Václava, jak před západem časného chránila, tak při východu slunce věčného a po západu časného zvelebila. A obzvláště tuto ratolest rozkošnou svatého Václava na onym kořenu pravého kmenu vinného, který nese VINUM GERMINANS VIRGINES, *vino plodící panny* 30), stále pozůstávající oslavila, jak skrze mnohé zázraky jiné, tak skrze panenského těla jeho neporušení, vězných z pražského žaláře vysvobození, uřatého ucha jak neposkvrněného tak neporušeného s panenským jeho tělem zázračně spojení. A není co pochybovati, že nábožným svatého Václava ctitelům, jak někdy staroboleslavské, u kterých květ časného života svého zavřel, tak nyní dveře pražské, u kterých květ věčného života svého rozvřel, skrze totižto obnovené zázraky jsou otevřené k náchylnému jeho uchu, ne darmo k svatému jeho tělu znovu přirostlému. Pravý *jezomin*, který také ani po západu slunce nepřestává kvěsti, nýbrž tenkráté rozkvěta nejlépe, odkudž také, dle vlastnosti své, nápis dostává:

VESPERE FLORET!

Když slunce zachází
jezomin vychází.

K prostředku pražské zahrady pozdvihouce mého zraku třetí kvítek spatřuji okolo prostředku druhého věku přijaté v Praze samospasitedlné víry křesťanské, výborně květoucí, svatého Vojtěcha, pražského biskupa, a mnohého národu jiného apoštola, po vykonaných pracech chvalitebných v prostředku pražského hradu

slavně odpočívajícího. Kterýžto na způsob knížete apoštolův, je-
mužto od mistra svého Krista bylo řečeno: TU ME SEQUERE, *ty pojd' za mnou* 31), a na otázku téhož mistra svého: PETRE, AMAS ME, *Petře, miluješ mne?* odpovídajícímu: DOMINE, TU SCIS, QUIA AMO TE, *Pane, ty víš, že miluji tě*, přikázáno: PASCE OVES MEAS, *pas ovce mé*, kterýžto, pravím, na způsob knížete apoštolův, svatého Petra, dle vzbuzování Páně za tím mistrem svým a pánem, SOLEM JUSTITIAE, *sluncem spravedlnosti* 32) Kristem šel pozorně a svou k němu lásku v bedlivém pasení jeho ovčiček, VERBO ET EXEMPLO, *jak slovem tak příkladem* proukazoval ustavičně a vlastní krví svou do poslední krůpěje vycezenou potvrdil dostatečně. Pravý *květ slunečný*, který z té příčiny v latinském jazyku *solsequium*, a v českém slunco-následovný aneb za sluncem jdoucí se nazývá, poněvadž stále za sluncem, jako miláček za miláčkem, se obracuje, a odtud také přivlastněný sobě nápis nese:

UBI AMOR IBI OCULI.

Kde láska, tam oči
milého se točí.

Dále nesmím se pustiti do této zahrady výborné. Mnohá spanilost, přílišná líbeznost jejího kvítí, jak rozličného, tak rozkošného, záráží mne, v nížto samý hrad pražský hojná jest hrádká takového kvítí, hustě vyplněná růžemi mučedníkův, karafiláty rozličné barvy vyznavačův, liliemi panen, tak že není v roce měsíc, v měsíci týhoden, a v týhodni sotva den, v kterém by nebylo spatřiti nového a nového květu takového, jakožto zasvěceným novému a novému z těch svatých, kterých v slavném hradu pražského chrámu metropolitánským vynacházejí se SACRAE RELIQUIAE,

aneb *svaté ostatky*. Uznávám já nyní za pravé ono svědectví vysoce učeného Balbína z Tovaryšstva Ježíšova: VIX CREDO, praví on a já mile rád se snáším, URBEM ULLAM IN EVROPA ESSE, UNAM ROMAM EXCIPIO, IN QUA TAM RARA ET TOT SANCTORUM LYPSANA, INVENIRE PIUS PEREGRINUS POSSIT SICUT PRAGAE, *sotva věřím, aby v Evropě bylo některé město, jediný Řím vyjímám, v kterém by tak výborná a tolik svatých těla najíti mohl pobožný poutník jako v Praze. Odkudž také Praha, ne bez příčiny, nazývá se PARVA ROMA, malý Řím, a následovně, co o svaté církvi římsko katolické, to může řečeno býti o římsko katolicko pražské:*

FLORIBUS EJUS, NECROSAE NEC LILIA DESUNT

V této zahradě hojného kvítí
růže i lilia je najíti.

Nebývá pšenice bez koukole, ani růže bez trní, tak že oného hospodáře, QUI SEMINAVIT BONUM SEMEN IN AGRO SUO, *který nasel dobrého semena na poli svém 33*), divějí se služebníci, odkud na takovém poli, zasetém pšenicí, mohl by se koukol vzíti? Slova jejich jsou: DOMINE, NONNE BONUM SEMEN SEMINASTI IN AGRO TUO? UNDE ERGO HABET ZIZANIA? *Pane, zdaliž jsi dobrého semena nenasel na poli tvém? odkudž pak má koukol?* Nicméně, jak růže zůstává růže také i mezi trním, tak pšenice zůstává také i mezi koukolem. Anobrž podle svědectví svatého Jarolíma, kdyby růže byla bez trní, žádné by neměla vůně. Takovým květla způsobem HORTUS VOLUPTATIS, *zahrada rozkoše*, Praha, od toho času, v kterém nejvyšší hospodář nebeský nasel v ní BONUM SEMEN, *dobrého semena*, skrze totižto svaté apoštoly naše Cyrila a Metudia, aneb Crhu a Stracho-

tu, promíchaná koukolem, a zapletená trním dlouho nevykořeněného pohanstva, a na to vkořeněného kacírstva, abych nic neřekl o rozpustilém, podnes nepřestávajícím, jménem, ne skutkem křesťanstvu. Nicméně pšenice zůstala pšenice, a kvítí zůstalo kvítí vyvolených synův božích po všechn čas ctnostným kvetoucím životem.

Mezi takovou promíchanou koukolem pšenicí a mezi takovými zapletenými trním růžemi jednoho hledám a toho nacházím, kterého nemohu samého pominouti v této zahradě výborné, SVA-TÉHO JANA NEPOMUCKÉHO, pravé zrno pšeničné, o kterém pravda věčná: NISI GRANUM FRUMENTI, CADENS IN TERRAM, MORTUUM FUERIT, IPSUM SOLUM MANET, SI AUTEM MORTUUM FUERIT, MULTUM FRUCTUM AFFERT, *jestliž zrno pšeničné, padna do země, neumře, onoť samo zůstane, pakliž umře, užitek mnohý přinese* 34). Svatý Jan Nepomucký, jakožto výborné zrno pšeničné, padna do země dobré svatosvaté církve římsko katolické, na podobným kořenu způsobem MORTIFICATUS QUI DEM CARNE, VIVIFICATUS AUTEM SPIRITU, *umrtvený sice tělem, obživený pak Duchem* 35), nezůstal samotný, nýbrž jakožto dobře zavlažené, ba právě ve vodách oplývající zrno čerstvé a jadrné, vykvetl v zahradě rozkošné římsko katolicko pražské nejen toliko v obecný květ pšeničný, nýbrž mnohem důstojnějším způsobem nežli v ourodné zemi uherské zrno žitné vyrostává v zrno pšeničné, vykvetl on v obzvláštní květ spanilý a líbezný, kterýžto skrze jeho společnost s vodou mohl bych nazvati *nymphaeam*, tak řečený *květ vodní*, jehožto vlastnost jest v vodách růst, krásně a spanile rozkvétati a rozkošnou vůni ze sebe vydávati, z které příčiny následujícím se nápisem chválí:

IN UNDIS FLORESCO.

Ve vodách hlubokých květu
k rozkoši celému světu.

A ještě bych snad lépe řekl, že jest, skrze svou nevinnost a horlivou vroucnost LILIUM, *vznešený květ* bělostkvělé barvy a silné vůně, jemužto následující nápis jest přivlastněný:

CUM CANDORE, ODOR!

Při bělosti
vůně dosti.

Aniž bych chybil, kdybych řekl, že jest skrze svou, jak gruntovní ctnost všech ctností jiných, poníženost, tak spravedlivou podnes odměnu, jednomu každému podle zásluh udělenou, fialka, maličký květ libé vůně, figura poníženosti, a jedné mezi jinými, ne všem jednostejné vlastnosti, obzvláště z oného kře natáhnuté, z kterého někdy dal se hlas slyšeti: NE APPROPIES, *nepřistupuj* 36), totižto opovážlivě. Jejižto vůně zdaleka se cítí, zblízka se mění, právě, jak přítelkyně uctivého, tak nepřítelkyně přístupu opovážlivého a neuctivého, a z té příčiny také následujícím se nápisem honosí:

E LONGINQUO!

Zdaleka mám ucítěnou,
zblízka vůni proměněnou.

Mezi tím za jiný ještě květ, jak spanilý, tak líbezný představuje on mně sám sebe. Sotva přichází na světlo, již skrze světlo dává

na světlo, jakým by chtěl kvítkem zůstat. Otcovský dům nebeským osvětlený plamenem potvrzuje, že jest a zůstane výborná růže, totižto :

URIT MATURE QUOD VULT URTICA MANERE,
ET ROSA MATURE: SE PROBAT ESSE ROSAM.

Jak kopřiva brzo začíná páliť,
tak růže dlouho nemůže květ tajiti.

Svatý Jan Nepomucký ne kopřiva palčivá, ačkoliv nebeským vyjevený plamenem, nýbrž QUASI ROSA PLANTATA SUPER RIVOS AQUARUM, *jako růže vsazená nad potoky vod* 37) časně vysvětluje na sobě skrze ten z nebe seslaný plamen nejen toliko, že bude, ale spolu taky jaký zůstane květ růžový, totižto dobře zavlažený pravému kmenu vinnému, jakožto ratolest jeho, napodobný, CANDIDUS ET RUBICUNDUS, *bílý i červený* 38), CANDIDUS, *bílý* životem nevinným. RUBICUNDUS, *červený* láskou horlivou jak k Bohu tak k bližnímu. A tuto růži spanilou a líbezňou, v předešlém roce od papežské Svatosti skrze svatořečení ustanovenou na skále, v přítomném pak roce za takovou od vele-slavného Bratrstva Svatojanského skrze osmidenní slavnost téhož svatořečení vystavenou na Skalce, míním já dnešního dne v této zahradě uctivě zbíratí a Láskám Vaším nábožně přednésti. Ku kterému zbírání na místě košův doufám trpělivé uši a vroucná srdce, a tak v předsevzetí mém pokračovati budu dále ve jménu Páně! A co pozůstává? leč abychom v této zahradě ji uctivě zbírali, nábožným, jak mysle rozjímáním, tak srdce vzýváním její spanilosti a líbezňosti užitečně potřebovali k duchovnímu obveselování našemu, představujíc sobě k následování, a tak k duchovnímu užívání a spasitedlnému prospěchu našemu, její bělo-

skvělou nevinnost a miločervenou lásku, jak k Bohu, tak k bližnímu, a na ní se pásli jako milovnice čistoty a vůně, včeličky, a ne jako milovníci neřestných věcí a smradu, chrobáci, tak abychom z rozkošného květu jejího natáhli sladkého medu vinšované odměny, a ne hořkého jedu nevinšované pomsty, a to jak v jiných potřebách našich, tak v zachování dobré pověsti, a v zbavení nejenom od toho, které s časem hyne, ale mnohem více od zahanbení onoho, které na věky zůstane a nikdy nezahyne. Od čehož zachovej mne a všechny ctitele tohoto divotvorce a cti obzvláštního ochránce, Všemohoucí jeden v Trojici, Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch Svatý, AMEN.

MATĚJ BARTYS narodil se v Moravské Ostravě dne 24. února 1693, vystudoval na jesuitských školách v Olomouci, kde byl v roce 1718 vysvěcen na kněze. Vstoupil jako kněz do řádu cisterciáckého na Velehradě, kde se věnoval studiu scholastické filosofie a bibliistiky, vydal záhy poté učený spis **PHILOSOPHIA RATIONALIS** (Praha 1724) a první svazek díla **NUCLEUS THEOLOGIAE SCHOLASTICAE** (Praha 1727). Na základě těchto dvou děl povolán byl roku 1727 do Prahy. Na opětované prosby pražské konsistoře poslal jej tedy tehdejší velehradský opat, Florián Nezorýn, aby se v »slavné arcibiskupské koleji pražské u Svatého Vojtěcha« ujal profesury Svatého Písma. Bartys stal se v Praze záhy proslulým nejen svými výklady v koleji svatovojtěšské, ale také jako scholastický filosof, disputující vážně s tehdejšími jesuitskými učenici a filosofickými spisovateli, jako byli Jan Klouzal, Leopold Grim, Kristián Schard, Josef Gihl a František Oppersdorf. Neposledně vynikl jako výborný kazatel. Svatojanský chrám na Skalce proti Emauzskému klášteru stal se dostaveníčkem vybraných duchů, když v něm Bartys »večerem svatobdění svatoslavného Vstoupení Kristovo Ježíšového« představil členům Bratrstva Svatojanského »svatého Jana Nepomuckého pod způsobem růže spasitelnou vodou nesmrtelnosti zavlažené, v ponížené chvalořeči«. Toto kázání, stylisované básnickou prózou a prosycené rýmovanými dvouveršími, promluvené v roce 1729, vydal pak tiskem pod názvem **RŮŽE NAD POTOKY VOD VSAZENA BÍLÁ A ČERVENÁ** (Praha 1730). První část tohoto textu, oslavující Prahu jako zahradu duchovní rozkoše, podáváme dnes věrně reprodukcí v přítomném vánočním tisku. Chvalořeč věnoval svému novému opatu, svému rodáku, »margkrabství Moravského prelátu prvnímu, pánu, panu otci svému v Kristu důstojně velebnému a milostivě laskavému«, Jozefu Malému z Vyzovic. Bartys byl k němu přilnul srdečným přátelstvím jako k staršímu spolubratru již před odchodem do Prahy. Sympatisoval s ním pro jeho hluboký zájem o vědu, zejména o historii, který vydal později i ovoce v známé relaci **NOTITIAE HISTORICAE AD MANDATUM ILLUSTRISSIMI DOMNI GENERALIS CONGESTAE** z roku 1737. Vrátil se na jaře roku 1733 z Prahy na Velehrad, farářoval Bartys od podzimu 1733 v Polešovicích, kde sepsal druhé své české kázání, vydané tiskem pod názvem **VOJNA ŠTĚSTÍ MORAVSKÉHO S NEŠTĚSTÍM** (Praha 1734). Zatím byl opat Malý dostavěl na jaře roku 1735 nový klášterní chrám na Velehradě, který byl ještě téhož roku vysvěcen. Svatodušní svátky slavili v něm velehradští cisterciáci v roce 1735 po prvé, a opat Malý pozval si na Boží Hod svatodušní polešovického faráře Bartyse, aby pronesl slavnostní kázání. Námětem jeho řeči byl zázrak ohnivých jazyků, jimiž Duch Svatý sestoupil na apoštoly. Toto slavné téma světové literatury promítl učený cisterciák Bartys motivem neméně proslavené sekvence **VENI SANCTE SPIRITUS** papeže Innocence Třetího z jitrní gotiky. Po způsobu barokových kázání je celá česká promluva prostoupena latinskými trojveršími sekvence, jakoby kostrou slovesné výstavby homiletické, která jsou ovšem v zápětí přeložena do češtiny. Na tato trojverší navázal kazatel svůj náboženský výklad, prosycený nejen učenými citáty bohovědnými, ale také nepřeborným množstvím příměrů a metafor, čerpaných z letní přírody a optických sensací. Celé kázání je zladěno světelně živlem antitéz »temné noci« před příchodem Ducha Svatého, a »jasného dne« po záplavě

světla »ohnivých jazyků«. Kázání vyšlo pod názvem OHEŇ SVATODUŠNÍ tiskem u Matěje Adama Högra, impresora kralodvorské arcibiskupské tiskárny staroměstské (Praha 1736). Bartys brzo poté v roce 1735 přesídlil trvale na Velehrad, kde byl v roce 1740 ustanoven převorem. Toho roku měl slavnostní kázání na den nového vysvěcení chrámu v Polešovicích, které pak tiskem vyšlo pod názvem ZNAMENITÉ MATKY CHRÁMU VELEHRADSKÉHO ZNAMENITÁ DCERA CHRÁM POLEŠOVSKÝ, rovněž u Högra (Praha 1740). Později ještě zajel z Velehradu do Prahy, aby tu na Skalce kázal v oktávě svatojanském, řeč svou vydal pak pod názvem SACRATOR ANGERONA IN VOCE SILENTE ET SILENTIO VOCIFERANTE (Praha 1748). Vedle těchto homiletických tisků vydal ještě latinská díla filosofická. Jsou to NUCLEUS THEOLOGIAE SCHOLASTICAE EX PRIMA PARTE SUMMAE THOMAE AQU. ve dvou svazcích (Praha 1730), PRODRUMUS UNIVERSALIS THEOLOGIAE SCHOLASTICAE SUMMA THOMAE AQU. (Praha 1730), druhý díl spisu NUCLEUS THEOLOGIAE SCHOLASTICAE EX SECUNDA PARTE SECUNDAE PARTIS SUMMAE THOMAE AQU. (Praha 1731), posléze druhý díl jeho spisu PHILOSOPHIA RATIONALIS SIVE LOGICA ARISTOTELICO NEUTRISTICA METHODO SCHOLASTICA IN TRACTATIBUS V. COMPREHENSIVA (Praha 1752), vytištěné jednak v tiskárně Volfganka Vichharta, jednak v arcibiskupské impresii. Po roce 1752 mizejí literární projevy Bartysovy, který zemřel na Velehradě v roce 1770.

Latinské a české citáty, roztroušené podle zvyku barokových homiletiků v původním textu kázání, ukazují na velkou znalost bible. *Latinské citáty* čerpal z autentického překladu VULGATY, zpracovaného z popudu papeže Sixta Pátého v roce 1588 a vydaného pro všechny budoucí časy pod názvem BIBLIA SACRA VULGATAE EDITIONIS ve třech svazcích v Římě 1590. Bartys měl v knihovně arcibiskupské koleje u Svatého Vojtěcha v Praze po ruce revidované vydání této vulgáty, pořizené papežem Klementem Osmým v roce 1598, a známé biblistům pod názvem CLEMENTINA. Odtud přepisoval Bartys do české osnovy svého kázání starozákonní citáty z proroka Ezechiela XXXVI, 35 (poznámky 1. 9. 24), z Izaiáše V, 2 (poznámka 2), LVIII, 11 (10), XL, 8 (15), z Mojžíšovy Genese III, 18 (3), z Deuteronomium XXXII, 32 (4), z Jeremiáše II, 21 (11), z Žaltáře CXIII, 12 (12), XV, 10 (14. 29), ze Šalomounovy Písně písní II, 1 (17), V, 1 (26), II, 12. 13 (27), V, 10 (38), ze Siracha XXIV, 22 (21), XXXIX, 17 (37), ze Zachariáše IX, 17 (30), z Malachiáše IV, 2 (32), z knihy Exodus III, 5 (36). Rovněž novozákonní citáty pocházejí z vulgáty klementinské, z Evangelia Janova XV, 2. XV, 6. XV, 1. I, 1. XV, 4. I. 3. XV, 5. XXI, 15. 16. 17. XII, 24. 25 (poznámky 5. 6. 8. 16. 18. 19. 20. 22. 31. 34. 38), z Evangelia Matoušova XX, 1. VI, 20. XIII, 24 (7. 13. 33), ze Zjevení Svatého Jana XIX, 16 (25), z Evangelia Lukášova VI, 36 (28) a z První epístoly Petrovy III, 18 (35). Avšak Bartys se nespokojil citováním vulgáty, přihlížel i k prastarému překladu Starého zákona do starořečtiny, který pořídil koncem druhého století po Kristu ebionita SYMMACHUS ze Samarie, převedeného do latiny v edici pařížské POLYGLOTTY z roku 1645 (poznámka 3). Rovněž latinské vydání nejstaršího překladu Starého zákona do řečtiny, alexandrijská SEPTUAGINTA, poskytlo mu přes-

nější odstín v citátu, čerpaném z edice VETUS TESTAMENTUM JUXTA LXX EX AUCTORITATE SIXTI V. EDITUM, vydané v Římě 1587 a známé pod názvem SIXTINA (poznámka 3). Bartys doprovodil všechny své latinské citáty ihned také *českými překlady*. Vítanou pomůckou mu byla nedávno dokončená SVATOVÁCLAVSKÁ BIBLÍ, přimknuvší se k latinské vulgátě sixtoklementske z roku 1598, s jejími výklady podle katolické věrouky. Jesuita Jiří Konstanc poskytl mu překlady ze svého Nového zákona, vydaného v Praze 1677. Byly to citáty z Evangelia Janova (poznámky 5. 6. 8. 16. 18. 19. 20. 22. 31. 34. 38), Matoušova (7. 13. 33), ze Zjevení Svatého Jana (25), z Evangelia Lukášova (28), z První epištoly Petrovy (35). Jesuita Matěj Václav Šteyer vypomohl mu svými PROROKY (Praha 1712), Ezechielem (1. 9. 24), Izaiášem (2. 10. 15), Jeremiášem (11), Zachariášem (30) a Malachiášem (32). Posléze jesuita Jan Barner doplnil texty svým překladem ostatních knih Starého zákona (Praha 1715). Odtud Bartys čerpal znění míst z Genese (3), Deuteronomium (4), ze Žaltáře (12. 14. 29), ze Šalomounovy Písne písní (17. 26. 27. 38), ze Siracha (21. 37) a z knihy Exodus (36). Poznávám, že Svatováclavská biblí přilákala krásou svého jazyka nejnověji i básníka Jana Dokulila, který z ní vydal Evangelium Svatého Matouše (Brno 1939).

Vedle biblistiky ovládal však Bartys velmi pěkně i *literaturu antickou*, zejména římské básníky, z nichž citoval vhodné verše k charakteristice českých světců. Jak vidno, jeho překlady těchto veršů jsou velmi volné, sytě rýmované, a lze je proto právem pokládati za ukázky české poesie epigramatické, která se v posledním období baroka u nás rozmohla na samostatný útvar literární. Jsou to právě epigramy svatojanské, jimiž se tu Bartys staví šťastně do řady básníků, zahájené kdysi jesuitou Jiřím Plachým a vyvrcholivší před Bartyselem korunovaným poetou Janem Ignácem Summou z Vlastislavě.

Pozoruhodná jest také Bartysova znalost *české literatury* historické i legendární. Čteme-li podrobnosti o založení Prahy a o křtu vévody Bořivoje, poznáváme v Bartysovi pilného čtenáře KRONIKY ČESKÉ Václava Hájka z Libočan, kterou měl v původním vydání z roku 1541, ale není vyloučeno, že znal i současný Sandelův německý překlad, vyšlý v Lipsku 1718. Bartys byl ctitelem kultu cyrilometodějského, vypráví o povzbuzení svatých apoštolů našich, českých i moravských, Crhy i Strachoty v Konstantinopoli, o pokřtění Bořivoje a Ludmily na Velehradě »v hlavním toho času městě moravském«. Znalosti své o věrozvěstech mohl čerpati z domácích pramenů, psaných česky i latinsky, z Hájka, z Balbína, a zejména ze sedmého svazku Bollandovy publikace Acta Sanctorum, vyšlého v Antverpách roku 1668. Byla v něm otištěna velká stať DE SANCTIS EPISCOPIS SLAVORUM APOSTOLIS CYRILLO ET METHODIO, českého původu, která inspirovala celou pozdně barokovou tradici cyrilometodějskou, pěstovanou na Velehradě. V Praze poznal Bartys vyšehradského kanovníka a týnského faráře Jana Floriána Hammerschmida, a užil vděčně jeho proslulého spisu PRODRUMUS GLORIAE PRAGENAE, tištěného v Praze 1723. Citáty z děl Balbínových prozrazují nejen znalost, ale také úctu k tomuto koryfejovi literatury barokové. Vědomosti o českých svatých dědicích čerpá Bartys z Balbína, jeho marginalie »Ex vita Sanctae Ludmillae« a »Ex vita Sancti Wenceslai« ukazují na spis EPITOME HISTORICA RERUM BOHEMICARUM SEU

HISTORIA BOLESLAVIENSIS (Praha 1677), v kterém Balbín přetiskl Křišťánovu legendu VITA SANCTAE LUDMILLAE ET SANCTI WENCESLAI. Také okrajová poznámka »Ex vita Sancti Adalberti« ukazuje na Henscheniovu stať v jedenáctém svazku Bollandovy edice Acta Sanctorum (Antverpy 1675), Balbínem inspirované, a na třetí část Balbínova díla EPITOME z roku 1677. Balbínovo srovnání Prahy s Římem četl Bartys ve čtvrté knize první dekády díla Miscellaneorum Historicorum Bohemiae, nazvané HAGIOGRAPHUS SEU BOMEMIA SANCTA (Praha 1682), a není vyloučeno, že znal i analogickou charakteristiku z Balbínova spisu DIVA MONTIS SANCTI (Praha 1665), zčeštěného na ručest jesuitou Václavem Šteyerem pod názvem PŘEPODIVNÁ MATKA SVATOHORSKÁ MARIA (Litomyšl 1666). Vědomosti získané z Balbína doplnil Bartys četbou stále ještě vzněcujícího díla Tomáše Jana Pešiny z Čechorodu PHOSPHORUS SEPTICORNIS (Praha 1673).

Pro Bartysovu dobu je příznačno, že hagiografická motivika je promítána nejčastěji *živly přírodními*. Bartys si z nich vybral říši květinovou a jeho symbolika nezastavuje se jen u obvyklých květin růže, lilie, fialky, karafiátu a konvalinky, nýbrž seznamuje své posluchače i čtenáře s květy vzácnějšími, jako jsou majoránka, amarant, jasmín, slunečnice, vodní růže. Také Bartysova *metaforika* čerpá své obrazové motivy hlavně z říše rostlinné a obohacuje své příměry, metafory a personifikace nadbytkem výrazů pro počitky barevné, světelné, čichové. Bartys ve své české mateřštině rozvinul pozoruhodné umění tvorbou hojných *komposit*, zejména adjektivních, jako jsou třeba ona »bělosněžná nevinnost«, »modrokrásná poníženost«, »silnovonná vroucnost«, »bělostkvělé lilium«. Z Bartysova homiletického díla dívá se na nás český učenec a básník vynikajícího významu, pozoruhodný stylista prózy i verše. Rodem Moravan, zakotvivší na cyrilometodějském Velehradě, přilnul hlubokou láskou k Praze svatováclavské a svatojanské, vyjádřiv svou náklonnost svěžím slovesným výtvořem, který jsme tu přetiskli v naději, že způsobí i dnešnímu čtenáři radost nejčistší.

VILÉM BITNAR

MATĚJ BARTYS: PRAHA ROZKOŠE ZAHRADA

*Z barokového tisku pražského z roku 1730 toto svatojanské kanonisační kázání, pro-
nesené v chrámě NA SKALCE na Novém městě pražském velehradským cisterciákem
MATĚJEM BARTYSEM, věrně přepsal, k tisku připravil a literárními poznámkami do-
provodil VILÉM BITNAR. S reprodukcí titulního listu tisku RŮŽE NAD POTOKY VOD
VSAZENÁ. Kresby nakreslil a písmo upravil A. M. Machourek. Vytiskly Č.A.T. Česko-
moravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky v Praze II. písmem Bodoni. Jako
svůj soukromý tisk vydala k vánocům léta Páně 1940 EDICE JITRA v Praze.*